

L'esquerra revolucionària a la comarca de la Marina Alta (País Valencià) durant la Transició del Franquisme a la Democràcia: 1973-1983.

Vicent Cremades

1. Presentació

Després de fer un breu comentari al període històric de la Transició a la democràcia, en la introducció comentarem alguns llibres i publicacions que tracten el tema de la nostra comunicació.

També explicarem perquè pensem que existia una esquerra revolucionària. I ens dedicarem a desenvolupar els partits que en formaren part a la comarca de la Marina Alta.

Acabarem amb unes conclusions sobre el procés d'aquells anys de Transició.

Les fons que hem utilitzat es basen en les entrevistes a persones que foren testimonis de les situacions que són l'objecte del nostre estudi.

També hem investigat a l'arxiu de la Democràcia d'Alacant i a l'arxiu de Dénia, on hem trobat diversos materials i documentació dels Partits. A més, hem analitzat la premsa d'aquella època, en especial el setmanari *CANFALI*, que oferia molta informació d'aquells anys de forma oberta i amb una gran llibertat d'expressió. A través dels articles i comentaris,

donava a conèixer les diferents forces polítiques i sindicals, així com el moviment social i civil que participà en aquell procés. Volem destacar especialment els articles que Vicent Balaguer, de Dénia, i Vicent Pons, de Pedreguer, publicaven cada setmana. Cal assenyalar que aquesta revista va ser segrestada en més d'una ocasió.

Tenim dos vessants de la historiografia que tracten el tema de la nostra comunicació. Una es refereix als estudis que han elaborat sobre la comarca en general i dels que parlem a continuació. I l'altra que tracta sobre els temes més específics de la comunicació, és a dir, els partits revolucionaris, que els inclouem en la introducció.

Amb el nostre treball pretenem oferir una visió de la història tot i sabent que l'extensió i amplitud dels temes poden dificultar la profunditat de l'obra. Ciutats com Alcoi¹, Ontinyent², Gandia i la comarca de la Safor³, la comarca de la Marina Alta⁴, i la província d'Alacant⁵⁻⁶, tenen estudis que ens han ajudat a aprofundir en la Transició des de diverses perspectives.

1. Pedro Juan PARRA VERDÚ: *Tardofranquismo y transición democrática en Alcoy (1973-1979)*, Alcoi, Editorial Misèria i Companyia, 2008.

2. Guillem LLIN LLOPIS i Josep SANCHIS CARBONELL: *Ontinyent, de la dictadura a la democràcia (1968-1982)*, Ontinyent, Edicions Víctor, 2008.

3. Vicent CREMADES i ARLANDIS: *La transició a la democràcia a Gandia (1973-1983) i els moviments socials a la Safor*. 2019. En procés d'impressió. Editorial Alfons el Magnànim. València.

4. Francisco MORENO SÁEZ: «*La transició en la Marina Alta*». *Actes del 4t Congrés d'Estudis de la Marina Alta, vol. I, Alacant, Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert*, 2007. AADD: *Historia de la Marina Alta*. Levante/Informaciones. Institut d'Estudis Comarcals Marina Alta, Editorial Prensa Alicantina, SA, 1999.

5. Francisco MORENO SÁEZ: *La transició a la democràcia en la província de Alicante (1974-1977)*. Alacant, Instituto Alacantino de Cultura Juan Gil-Albert, 2011.

6. ID.: *La construcció de la democràcia en la província de Alicante (1977-1982)*. Alacant, Instituto Alacantino de Cultura Juan Gil-Albert, 2013.

Esquerra radical: experiències locals i territorials -... Marina Alta: 1973-1983...

Farem un breu apunt econòmic per situar-nos i comprendre millor l'evolució social i política de la comarca.

Les transformacions econòmiques i socials que tingueren lloc des de l'any 1959 amb el Pla d'Estabilització, que propugnava el retorn a l'economia de mercat, van realitzar un gran canvi sociològic i polític a la comarca.

La Marina Alta havia estat sempre un lloc d'estiueig, especialment a Les Rotes de Dénia, a Xàbia i a Teulada - Moraira. L'arribada del turisme massiu a la comarca va acabar amb la supremacia del sector agrícola i va col·locar a la construcció com al sector més important. Una construcció feta amb presses, de mala qualitat, sense unes infraestructures bàsiques i que es desenvolupava anàrquicament, sense seguir uns plans establerts, destrossant el territori, el paisatge i el patrimoni natural. Aquesta demanda turística, va anar a buscar nous terrenys cap a l'interior, una vegada va veure que el preu del sòl del litoral s'encaria.

El sector artesanal va anar ampliant els tallers i incorporant noves matèries primes en substitució de la palma o del vímet.

Tot això, que suposava unes millores econòmiques, causa alhora un canvi profund en les costums, la mentalitat i la vida social dels seus habitants. D'aquesta manera s'implanta una societat de consum que canviarà les formes de la vida cultural, social i l'estructura de les classes socials. Les dones es van incorporar al món laboral i els fills dels assalariats poden anar per primera vegada a estudiar a la Universitat.

Aquests canvis també repercutiren en el món laboral, donant pas a una nova generació d'obriers que no havien conegut la repressió del franquisme de la postguerra.

L'impacte del turisme i de la construcció va portar un creixement poblacional a la costa i un despoblament a l'interior.

Així mateix tot aquest procés va implicar una gran transferència de la mà d'obra del sector agrícola a altres sectors productius relacionats amb el turisme. A Dénia i Xàbia es concentraren el 60% de les empreses i el 70% dels treballadors de la construcció.

Al mateix temps, la necessitat de més mà d'obra va fer que vingueren gent principalment d'Andalusia, Castella - la Manxa i Múrcia. Amb el temps, aquesta immigració aniria incrementant-se cada vegada més.

Mentrestant una bona part de la mà d'obra de la comarca, en lloc d'incorporar-se al procés productiu de la construcció o de la indústria, optaren per emigrar i treballar a l'estranger, especialment a França, Alemanya o Suïssa⁷.

Tots aquests canvis econòmics i socials, que hem descrit, no van anar acompanyats de cap canvi polític. Moltes persones, davant de les injustícies que patien, protestaren reclamant els seus drets, que havien sigut negats pel franquisme, i s'organitzaven i lluitaven per canviar la situació. D'aquesta manera s'inicia un procés que donaria com a resultat un creixement de l'oposició democràtica que, amb la mort del dictador, sortiria de la clandestinitat. L'objectiu final era un canvi polític que portara a una societat democràtica i lliure.

2. Introducció

7. Antoni Lluís CARRIÓ I ARTIGUES: "*Las transformaciones económicas (1959-73)*" i "*Desarrollismo económico y estancamiento político (1959-73)*", en *Historia de la Marina Alta*. Levante/Informaciones. Institut d'Estudis Comarcals Marina Alta, Editorial Prensa Alicantina, SA, 1999, pp. 721-744.

D'entrada cal considerar que la Transició és un procés històric i no un esdeveniment aïllat, per la qual cosa hem d'establir un marc cronològic per situar-nos i comprendre-la millor.

Nosaltres situem els inicis de la Transició l'any 1973 per dos fets que considerem claus. El primer, en l'àmbit de l'Estat espanyol, és l'assassinat de l'almirall Carrero Blanco perquè va representar una gran i profunda divisió entre les diverses famílies franquistes a l'hora de repartir el poder⁸. El segon fet s'esdevé en l'àmbit del País Valencià. Durant el mes d'agost es va constituir, en la clandestinitat, la primera Taula Democràtica de València per preparar el postfranquisme⁹.

El final de la Transició el situem l'any 1983 amb l'entrada en vigor de la Generalitat Valenciana. El 8 de maig es celebren les primeres eleccions autonòmiques en les quals va triomfar el PSOE. D'aquesta manera es va constituir el primer govern del País Valencià.

Les eleccions del dia 15 del mes de Juny de 1977, en teoria, les primeres eleccions democràtiques, van representar un punt d'inflexió, ja que en guanyar la dreta franquista, alguns partits que parlaven de ruptura amb el règim de la dictadura franquista, van acceptar un consens rebaixant els seus plantejaments ideològics i polítics.

No obstant això, la dreta va continuar manant, fent unes reformes a penes perceptibles, perquè tant el poder judicial, com l'econòmic i les forces repressives continuaven en les

8. Vicent CREMADES i ARLANDIS: *La transició a la democràcia a Gandia (1973-1983) i els moviments socials a la Safor*. 2019. En procés d'impressió. Editorial Alfons el Magnànim. València.

9. Jesús SANZ: *La cara secreta de la política valenciana: De la predemocràcia al Estatuto de Benicassim*. València, Fernando Torres-Editor, S.A, 1982, pp.23.

mateixes mans. L'estament militar a penes es va moure. Els pactes dels partits amb els continuadors del franquisme deien que la democràcia només seria tolerada si no tocava quatre coses essencials: la unitat d'Espanya, la monarquia, la impunitat judicial del franquisme i dels franquistes i l'amnèsia col·lectiva.

En la Transició van haver uns partits que van lluitar per la ruptura democràtica i no acceptaren els pactes i els consensos amb unes dretes franquistes i neofranquistes, que no tenien cap interès a fer canvis substancials. Aquesta comunicació és una aproximació a la història d'aquests partits en la comarca.

A l'hora de parlar de l'esquerra que lluitava per la ruptura al llarg del procés de la Transició per la democràcia, els historiadors empen diversos adjectius. Els primers autors utilitzaven la denominació de l'esquerra radical, després es va fer servir la de l'esquerra extraparlamentària. Actualment alguns autors empen el concepte d'esquerra revolucionària. Nosaltres som partidaris d'utilitzar aquest terme per què eren partits i organitzacions que tenien els següents objectius:

- En primer lloc: lluitar per la ruptura democràtica amb el règim del feixisme franquista.
- En segon lloc: no acceptar una monarquia imposada per Franco i lluitar per la República o pel socialisme.
- Per a finalitzar: no acceptar el Règim Autonòmic. Des del principi demanaven el dret a l'Autodeterminació.

Alguns d'aquells partits van desaparèixer en el procés de la Transició, d'altres continuaren amb el mateix nom i d'altres, tal com veurem amb el MCPV, anirien canviant la denominació, transformant-se en organitzacions de caràcter social i cívic.

Sobre el tema de l'esquerra revolucionària existeixen una sèrie de publicacions, algunes de les quals citem a continuació:

Esquerra radical: experiències locals i territorials -... Marina Alta: 1973-1983...

-L'any 1994: José Ma. ROCA (ed.): *El proyecto radical. Auge y declive de la izquierda revolucionaria en España (1964-1992)*. Madrid, La Catarata, 1994.

-L'any 1995: Consuelo LAIZ: *La lucha final. Los partidos de la izquierda radical durante la Transición española*. Madrid, La Catarata, 1995. Aquest llibre és el fruit d'una **tesi** doctoral dirigida pel catedràtic Ramon Cotarelo, qui li va fer l' introducció.

-L'any 2013: La revista Ayer, Revista de Historia Contemporánea, 92 (2013) contenia un dossier sobre *Las izquierdas radicales más allá de 1968*.

-Aquest mateix any: Julio PÉREZ SERRANO: "Orto y ocaso de la izquierda revolucionaria en España (1959-1994)", en Rafael QUIROSA-CHEYROUZE (eds.): *Los partidos en la Transición. Las organizaciones políticas en la construcción de la democracia española*. Madrid, Biblioteca Nueva, 2013.

-L'any 2016: Ricard MARTÍNEZ i MUNTADA: "La izquierda revolucionaria en tiempos de cambio político. Algunas consideraciones generales y una experiencia particular" dins de: Carmen Molinero, Pere Ysàs, (eds.): *Las izquierdas en tiempos de Transición*. Publicacions de la Universitat de València, València, 2016. La experiencia particular trata sobre la LCR.

-Aquest mateix any: Gonzalo WILHELMI: *Romper el consenso. La izquierda radical en la Transición española (1975-1982)*. Madrid, s. XXI, 2016.

-Els dies 24-25 de Febrer de 2017: El *Congrés sobre Las otras protagonistas de la Transición. Izquierda radical y movilizaciones sociales*.

Aquest Congrés va representar un salt qualitatiu en donar a conèixer a la comunitat d'historiadors i a la societat els partits radicals i revolucionaris durant la Transició.

-L'any 2018: Josepa, CUCÓ i GINER (Coord): La revista DEBATS, revista de cultura, poder i societat, volum 131/2 publica un monogràfic sobre *Les altres transicions. Experiències i relats oblidats, alternatius i resistents als relats hegemònics de la*

transició a la democràcia. Institució Alfons el Magnànim.

En utilitzar el concepte d'esquerra revolucionària, no tenim en compte que "consideraren o no la revolució com a una perspectiva viable a curt o mitjà termini a Espanya"¹⁰, sinó perquè compleixen les tres característiques mencionades anteriorment.

3. Partits:

El PCE/ml:

Una vesprada del mes d'octubre de l'any 1976, tinguérem una cita Enrique, amb el nom de guerra de Ximo Ivars i Joan, l'autor d'aquesta comunicació, a la porta del cinema Condado, al carrer Marqués de Campo de Dénia. Ximo anava en qualitat de representant del comitè local de Dénia que després de molt de temps havia estat despenjat del contacte amb la direcció de l'organització per totes les "caigudes" que havia tingut tant el Partit com les organitzacions de masses durant els anys 1974-1975. Joan anava en representació del comitè del País Valencià.

Els punts més importants que es tractaren van ser sobre la situació del partit en l'àmbit estatal, així com en l'àmbit valencià i local. També se'n parlà de com s'havien solucionat uns intents d'escissió que havia patit el partit. Com a punt més important parlàrem que en l'actualitat havia de centrar-se en fer una política basada en el llançament de les organitzacions de masses, en especial de la Convenció Republicana.

Els primers partits que es donaren a conèixer i que més havien treballat en la clandestinitat foren el PCE i el PCE m-l. Dénia, Pedreguer, Ondara, Teulada, Gata, Parcent i altres pobles foren els llocs on més va destacar el treball de l'oposició al

10. Emanuele TREGLIA: "Presentación", *Ayer*, 92 (2013), pp. 4

franquisme.

El responsable del Comité de Dénia era Ximo, a través de Carmen que el visitava des de València. Ximo va fundar el Partit l'any 1973, a Dénia, i després l'any 1976, a través de Joan, va contactar novament de forma habitual amb la direcció.

L'any 1976 el comité local del Partit en Dénia estava compost per Ximo Ivars, Paquito, Maria de Dénia, que estudiava a l'Institut, i que era molt activa en la Convenció Republicana, al costat de Rosalia de Teulada i Genoveva de Pedreguer.

Com a partit, tenien militància organitzada a més de a Dénia, entre altres pobles, a Teulada on destacava Rosalia, a Pego, a la Vila Joiosa, a Callosa d'En Sarrià i a Moraira. També tenien simpatitzants entre altres pobles en Benissa i en Xaló.

En total eren uns 23 militants molt actius a part dels simpatitzants.

De Dénia era també Josep París del PCE/ml. Volem que aquestes línies siguen com un petit homenatge a la seua figura. Ell era un camarada important dins del Partit. Va ser detingut l'any 1975. A més a més, era molt conegut a Dénia perquè era un dels elements claus en el grup de Teatre Llebeig, on actuava com a assessor i al mateix temps era el braç del Partit. Ell li va donar a les obres de teatre un gir ideològic antifeixista, vista la situació de repressió i de falta de llibertats en què es vivia en aquells moments. A partir d'aquest moment representaven obres compromeses amb la llengua, el valencianisme i el territori. Després se'n va anar a BCN, on continuava militant en el comité de la Universitat. Era catedràtic i va morir molt jove.

El PCE/ml va ser molt actiu durant els anys 1976-1979 i va impulsar fonamentalment el FRAP i posteriorment la Convenció

Republicana i altres organitzacions de masses en les quals treballava políticament el partit.

Recordem que en els anys 1976-1977 es féu alguna reunió clandestina a la caseta que Vicent Balaguer tenia a les Rotes, on normalment ens reunien els camarades que venien de València i d'Alacant.

Tres de les activitats que més importància van tindre en la política d'obertura del partit a la societat, eren el suport des del principi dels Aplecs de La Marina, l'organització de les Pasqües Republicanes i la direcció de les Marxes per l'Autonomia i l'Autodeterminació.

El PCE/ml també va ser molt actiu en el moviment obrer. Ja a principi de l'any 1973 a Magdalenes Ortiz va haver-hi una vaga que durà diversos dies. Aquesta vaga la va convocar el sindicat de l'OSO, organització adscrita al Partit. Acomiadaren a les treballadores més responsables, una d'elles era companya d'un membre del PCE/m.l., després les van readmetre. Van paraitzar la fàbrica.

A més, va participar en el front de la construcció. També dins de les seues polítiques de organitzacions de masses va organitzar l'AOA depenent de l'OSO.

El dia 15 de desembre de l'any 1976 l'oposició proposava l'abstenció en el referèndum de la Llei de Reforma Política, ja que no es complien els mínims requisits democràtics, entre altres perquè no estaven legalitzades totes les forces polítiques de l'oposició. Per mantenir aquesta posició i fer-ne propaganda foren detinguts diversos membres del partit. A la comarca, el suport a aquesta Llei va ser majoritari.

De cara a les eleccions de 1977 el PCE va organitzar un míting

on va anar Pilar Bravo. Ximo es va “desmuntar la paradeta” en parlar, entre d'altres temes, contra el revisionisme i les causes d'haver abandonat la lluita per la República.

El mes de juliol de l'any 1978 va ser reprimida una festa popular que havia convocat el PCE m-l, al costat dels Grups d'Acció Cultural, a la plaça del Convent de Dénia. La Guàrdia Civil va entrar metrallera en mà i va detenir a 21 participants, entre les quals es trobava Antonio Álvarez Solís, director de la revista *Entrevista*, i el director i fundador de la revista *Por Favor*. Després va haver-hi una manifestació per demanar la llibertat dels detinguts i molts comunicats de protesta i condemna.

En els partits que tenien més bona relació era amb la LCR. També hi havia molt de contacte amb la gent del PCE, especialment amb Pep Bertomeu i la gent del seu voltant, si bé no es feien coses conjuntes amb ells.

L'any 1979, en companyia de Ximo, assistiren al II Congrés del Partit. La base ideològica d'aquest Congrés era abandonar la teoria maoista, ja que els successors de Mao Zedong al davant del Partit Comunista de la Xina havien abraçat la teoria dels tres mons.

Ximo va abandonar el Partit sobre l'any 1980, després de les eleccions generals. En aquell moment estava a València. I va tornar a Benissa a treballar professionalment. El motiu del seu abandonament va ser la resolució presa després d'una reunió del Comitè Central. En veure moltes contradiccions en la política i en la realitat social, ja no li va interessar la política que anaven a començar a fer. Se n'anaren unes 20 persones del comitè central.

L'autor va abandonar les funcions directives dins del Partit arran dels problemes ideològics que sortiren en el II Congrés

de l'any 1979, si bé fins a l'any 1981 encara va anar fent treballs de base. Feia ja un cert temps que estava desil·lusionat en la política. S'havia aprovat una Constitució amb moltes coses procedents del franquisme i que la seua manera de pensar no aprovava. Va guanyar les eleccions el PSOE, un partit que estava pel consens amb les forces continuadores del franquisme. Vaig rebre per dues vegades visites de dirigents del PSOE per a incorporar-me amb ells, però les vaig rebutjar perquè no creia en el futur d'aquest projecte i èticament no podia treballar amb ells.

Per elaborar aquest text ens hem basat en els següents documents¹¹.

LA CONVENCIO REPUBLICANA:

Volem ressaltar la Convenció Republicana perquè durant els anys 1977 al 1979 va ser una organització que va promoure moltes activitats.

“El FRAP per decisió de la seua direcció es va autodissoldre l'any 1978, a causa que les condicions polítiques del País no eren les més apropiades per a continuar amb la seua política, i molt menys amb la violència que propugnava”¹².

El mes de juny de l'any 1976 es va constituir la Convenció Republicana dels Pobles d'Espanya (CRPE). Va ser un intent d'adaptació a la nova situació política que vivia l'Estat espanyol buscant un front rupturista d'esquerres, buscava una alternativa

11. Ximo Ivars. Diversos correus electrònics i les entrevistes realitzades els dies 25-05-16, 06-02-19, 11-02-19, 25-05-19, 25-06-19. També les notes d'un guió radiofònic que elaborarem per a Radio Ondara en el programa Fem Història, dirigit per Francesc Sánchez, el dia 8 de Gener del 2018. Federico Cervera. Entrevista els dies 20-02-19 i 05-06-19. I l'autor.

12. Pasqual MORENO TORREGROSA: “*D'en un temps...*” *Crónica de un tiempo de lucha. 1971-1978*. L'Eixam edicions. Tavernes Blanques, 2014, pp. 181.

Esquerra radical: experiències locals i territorials -... Marina Alta: 1973-1983...

a la Platajunta, amb una naturalesa marcadament republicana.

Volem ressaltar les pintades fetes el mes d'octubre de l'any 1976 en record dels cinc patriotes assassinats pel franquisme. L'any 1977 es commemorava el 14 d'abril amb una concentració a Pedreguer on es van col·locar símbols republicans.

L'any 1977, es va publicar una revista clandestina titulada *Marina Republicana*¹³.

A la comarca els Aplecs tingueren un gran paper en la mobilització de moltes persones. El I Aplec de la Marina Alta es va celebrar el mes de setembre de 1972 al castell de Dénia. Per a molts va representar el primer acte polític públic a la comarca. El II Aplec es va celebrar a l'Algar¹⁴.

La Convenció Republicana organitzava Aplecs, si bé amb el nom de les Pasqües Republicanes: L'any 1977 van celebrar la primera, en pla clandestí, a la Serra de Bèrnia. Ximo Ivars s'encarregava de portar a la gent des de Xaló amb una furgoneta. A un descampat el dia abans muntaren una tenda. Feien jocs, activitats, hi havia també paradetes. A més a més, música, xerrades i el míting. Hi assistiren unes 300 persones.

La Pasqua Republicana de l'any 1978 ja va ser legal. L'alcalde de Dénia els va donar permís, amb la condició que no omplirem l'espai de banderes republicanes, i la feren al castell de Dénia.

13. Vicent CREMADES i ARLANDIS: Annex documental número 1.7 sobre la Convenció Republicana del País Valencià a La Safor, en *La transició a la democràcia a Gandia (1973-1983) i els moviments socials a la Safor. 2019*. En procés d'impressió. Editorial Alfons el Magnànim. València.

14. Antoni Lluís CARRIÓ I ARTIGÜES: "*Desarrollismo económico y estancamiento político (1959-73)*", en *Historia de la Marina Alta*. Levante/Informaciones. Institut d'Estudis Comarcals Marina Alta, Editorial Prensa Alicantina, SA, 1999, pp.731.

Anaren unes 2.900 persones. Hi hagué moltes activitats i feren uns quants parlaments.

L'1 d'octubre de l'any 1977 va eixir la "Marxa per l'Autodeterminació i l'Autonomia" des de la Marina Alta cap a València. A més a més, sortiren tres columnes més d'Alcoi, del Racó d'Ademús i de Castelló. Totes presidides per la bandera quadribarrada i unes mateixes consignes de "Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia" i "Tots units per l'Estatut". La columna que sortí des de Dénia portava moltes pancartes del FRAP i de la Convenció Republicana, exhibint banderes republicanes. Era coneguda per la columna de l'extrema esquerra.

Totes aquestes columnes confluïren el dia 9 a València, on va haver-hi una multitudinària i pacífica manifestació, amb la participació d'unes 800.000 persones que exigien l'Estatut d'Autonomia.

En una commemoració del 14 d'abril, van posar una bandera republicana de part a part de la carretera d'Ondara a Dénia. Va estar allí 3 dies, ja que posaren uns paquets que feien la impressió que podien explotar.

La Marina té una tradició històrica republicana molt arrelada que la Convenció va actualitzar en aquell moment.

Per elaborar aquest text ens hem basat en el següent document¹⁵.

EL PSAN:

El Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans naix a finals de l'any 1968, arran de l'escissió del sector més

15. Ximo Ivars. Diversos correus electrònics i les entrevistes realitzades els dies 25-05-16, 06-02-19, 11-02-19, 25-05-19, 25-06-19 i l'autor.

Esquerra radical: experiències locals i territorials -... Marina Alta: 1973-1983...

radical del Front Nacional de Catalunya, convençut que «el socialisme és la via cap a l'alliberament nacional»¹⁶. El PSAN s'orientà políticament vers la conciliació de la lluita contra l'explotació de classe i contra l'opressió nacional. La seua intenció era actuar en l'àmbit dels Països Catalans¹⁷.

El PSAN va començar a implantar-se al País Valencià l'any 1974.

Sebastià Garcia va ser la persona que va constituir el PSAN a Dénia.

A la comarca també hi havia militants molt compromesos com Albert S. Garcia Carrió, de Pedreguer, i Valerià Miralles, de Pego.

“Albert va entrar en el PSAN l'any 1971. Va conèixer a Josep Guia en un dels Aplecs del Puig, li van agradar les seues idees polítiques i va sol·licitar l'ingrés al Partit. Ell va militar a València, ja que quan es va organitzar estava en l'últim curs de Magisteri. Va formar part de la cèl·lula del partit del barri de Russafa. En aquella cèl·lula militava amb Josep Guia, Maria Conca, el pare de Guillem Agulló, un militant que vivia al barri de Monteolivete, amb Jaume Pons de Pedreguer i amb Amador que, en deixar el Partit, va entrar en el PSOE.

En les reunions del partit tenien molt clar la formació

16. Francisco MORENO SÁEZ: *Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN). Partidos, sindicatos y organizaciones ciudadanas en la provincia de Alicante durante la transición (1974-1982)*. Arxiu de la Democràcia d'Alacant, pp. l. Recuperado de internet:

(<https://archivodemocracia.ua.es/es/documentos/publicaciones/latransicion-en-alicante/20-partit-socialista-d-alliberament-nacional-psan.pdf>).

17. Vicent CREMADES i ARLANDIS: Veure l'annex documental número 1.9 sobre el PSAN a La Safor, en: *La transició a la democràcia a Gandia (1973-1983) i els moviments socials a la Safor*. 2019. En procés d'impressió. Editorial Alfons el Magnànim. València.

teòrica i seguien un pla d'estudis, on figuraven unes lectures obligatòries amb molt de contingut d'autors nacionalistes, entre d'altres les obres de Félix Cucurull i Mossèn Dalmau”.

Algunes de les activitats que van fer com a Partit era col·locar paradetes per vendre llibres i materials del partit. A més, participaven en totes les manifestacions que organitzaven els altres partits. Els dirigents donaven pels pobles de la comarca moltes conferències sobre temes nacionalistes. En el setmanari CANFALI podem veure la quantitat d'informació que ens dona sobre les activitats que feien.

El PSAN va demanar l'abstenció al Referèndum de la Llei de la Reforma Política i no va concórrer a les eleccions del juny de 1977 per no considerar-les democràtiques, ja que no el van voler legalitzar. El dia 20 de juliol de 1977¹⁸, el partit va rebre una resolució del Ministeri de l'Interior comunicant-li el seu estat d'il·legalitat. No obstant això, el 12 de novembre de l'any 1977 li va arribar la legalització definitiva.

El dia 6 de desembre de l'any 1978 es va fer el referèndum per l'aprovació de la Constitució. A favor votaren les forces parlamentàries i en contra les forces revolucionàries i extraparlamentàries. El PSAN tenia una actitud contrària a la Constitució i participava en algunes reunions del PCE/m-l i la LCR a Dénia per unificar criteris sobre el referèndum constitucional. El PSAN proposava el vot nul, escrivint a la papereta "El País Valencià no vol la Constitució". La CNT proposava l'abstenció. La comarca va donar suport majoritàriament al referèndum.

L'any 1980, el PSAN va travessar una crisi interna i en un

18. Pedro Juan PARRA VERDÚ: *Tardofranquismo y transición democrática en Alcoy (1973-1979)*, Alcoi, Editorial Misèria i Companyia, 2008, p. 304.

Congrés celebrat a Vinaròs es va aprovar la ponència «Per una política obrera, comunista i independentista», com a manifest i programa, i va ser derrotada la titulada «Per una política comunista als Països Catalans». Aquesta situació va provocar l'escissió del corrent Nacionalistes d'Esquerres, encapçalat per Josep Lluís Blasco, home de molta vàlua i de gran capacitat intel·lectual.

Albert S. Garcia Carrió¹⁹ va participar en el Congrés de Vinaròs. De fet el recorda com un Congrés amb molta discussió ideològica i molta violència verbal. Ell va prendre part per la línia de Josep Guia, si bé molts militants de la comarca prengueren part per Josep Lluís Blasco.

Ell també va estar una vegada en la Universitat d'estiu de Prades amb Jaume Pons. Hem de tenir en compte que molts valencians conegueren allí el caràcter feixista de la dictadura franquista i prengueren contacte tant amb el PSAN com amb altres partits a la Universitat Catalana d'Estiu (UCE), a Prada de Conflent.

Molts dels seus militants l'abandonaren pel desencís a causa del rumb que havia pres la situació política. Altres que volien ser professionals de la política, canviaren a altres partits especialment al PSOE. Després del Congrés de Vinaròs, el grup que va recolzar la línia de Josep Lluís Blasco, va prendre el camí de la via nacionalista i van crear Agrupament Nacionalista d'Esquerres, que fou un dels nuclis, junt al PNV i gent que venia de l'ORT, MCPV, així com alguns independents que formarien la Unitat del Poble Valencià.

LA LLIGA COMUNISTA REVOLUCIONÀRIA

Pep Romany va ser l'organitzador de la Lliga a la comarca. Ell

¹⁹ Albert S. Garcia Carrió. Entrevista el dia 29-03-19.

va començar a militar políticament quan estudiava ciències físiques a València. Primer va conèixer l'OICE. Després es va integrar en una cèl·lula de l'OPI, una organització que se situava políticament a l'esquerra del PCE. Allí estudiaven molts textos polítics, entre altres a Marta Harnecker. De l'OPI passa al *Frente de Liberación Popular*, el FLP. D'on se'n surt amb un grup de gent i s'afilien a la LCR, a la IV Internacional.

Posteriorment un sector de l'ETA en la VI Assemblea de l'organització, decideix abandonar la Lluita armada i s'integra en la LCR. En el País Basc es deia LCR-VI Assemblea. Després un sector de la LCR trenca amb l'organització i constitueix la LC.

L'escissió va ser per diferències programàtiques. La secció de la IV Internacional va acceptar a les dues organitzacions al seu si. Ernest Mandel va donar més suport a la LCR.

La LCR a la comarca estava organitzada fonamentalment a Dénia, on tenia més gent militant i a Ondara on hi havia una altra organització important.

Quant al nombre de militants, hi havia uns quinze que participaven molt activament, a més hi havia també gent simpatitzant que acudia a tots els actes que feien.

A nivell del moviment obrer, la LCR no havia constituït un sindicat propi. Els seus militants estaven al principi en CCOO quan eren un moviment assembleari, però després, en transformar-se en un sindicat, va donar la possibilitat que estigueren indistintament en CCOO i en UGT. Domingo Ortolà era un militant molt actiu dintre dels moviments sindicalista, militava en el STEPV.

Entre les partits revolucionaris hi havia un consens en moltes activitats. El PSAN i la LCR participaven conjuntament amb el

Esquerra radical: experiències locals i territorials -... Marina Alta: 1973-1983...

PCE/ml en diverses actes i manifestacions que s'organitzaven. I ells també participaven en els actes que hi feien els altres.

“D'altra banda, a la comarca de la Marina Alta existia un grup de joves trotskistes agrupats a la Lliga de la Joventut Comunista que, a l'octubre d'aquest any va enviar a la premsa²⁰ un manifest explicant els motius pels quals no havia signat una crida conjunta de l'esquerra sobre la Diada del País valencià: consideraven que l'Estatut d'Autonomia era "una estafa a les aspiracions de llibertat del poble valencià" i criticaven l'actitud negociadora del Plenari de Parlamentaris, que contrariava el dret d'autodeterminació del poble valencià". Malgrat aquestes crítiques, recolzaven la manifestació unitària convocada a Dénia”²¹.

En la seua última etapa la LCR va organitzar amb el MCE i altres forces Esquerra Unida –Aquesta Esquerra Unida va ser primerament un conglomerat electoral estrictament saforenc que no té res a veure ni amb la formació que més endavant afavorirà el MCPV, si bé amb el temps s'hi integraria, ni molt menys amb el partit que ara usa aquest nom⁻²² De cara a les eleccions municipals de 1979:

“A Dénia hi va haver converses amb el PSAN i tots dos partits van llançar un manifest "Al Poble de Dénia", en què

20. Canfali Marina Alta, 02-10-77.

21. Francisco MORENO SÁEZ: Partidos, Sindicatos y Organizaciones ciudadanas en la provincia de Alicante durante la Transición (1974-1982). Liga Comunista Revolucionaria. Archivo de la Democràcia, Universitat d'Alacant. pp. 6. Recuperado de internet:

(<https://archivodemocracia.ua.es/es/documentos/publicaciones/latransicion-en-alicante/30-liga-comunista-revolucionaria.pdf>).

22. Vicent CREMADES i ARLANDIS: *La transició a la democràcia a Gandia (1973-1983) i els moviments socials a la Safor*. 2019. En procés d'impressió. Editorial Alfons el Magnànim. València.

deien que calia preparar un pla alternatiu municipal que podria ser portat endavant per tots els partits obrers –control popular, defensa de l'Estatut, unitat obrera al municipi autònom, etc.–²³”²⁴

Pep Romany a poc a poc va anar deixant la militància en la LCR, a causa que hi existia una disminució de l'activitat. Va arribar un moment en el procés de la LCR que solament es feia política institucional i ell la va abandonar. Va anar un parell de vegades a parlar amb Cipri Molinero, de Gandia, sobre qüestions de l'Esquerra Unida en la qual militava en l'última fase, la política trotskista era molt combativa, perfecta i hi havia uns companys molt bons, però no funcionava en la pràctica.

Alguns altres companys optaren per entrar en altres partits, especialment el PSOE i altres optaren per trobar un lloc al món professional. Domingo Ortolà, en anar a Valencia, on va estudiar Història, va continuar la militància i posteriorment s'uneix al MCE i participa en Ca Revolta.

Per elaborar aquest text en hem basat en els següents documents²⁵.

Hi ha un llibre molt interessant que explica aquest moment en la història personal de molts militants del MCE i de la LCR, amb el naixement de Revolta²⁶.

23. Canfali Marina Alta, 07-01-79.

24. Francisco MORENO SÁEZ: *Partidos, Sindicatos y Organizaciones ciudadanas en la provincia de Alicante durante la Transición (1974-1982)*. Liga Comunista Revolucionaria. *Archivo de la Democràcia*, Universitat d'Alacant. pp. 12-13. Recuperado de internet: (<https://archivodemocracia.ua.es/es/documentos/publicaciones/latransicion-en-alicante/30-liga-comunista-revolucionaria.pdf>).

25. Pep Romany. Diversos correus electrònics i l'entrevista realitzada el dia 20.06.19.

Esquerra radical: experiències locals i territorials -... Marina Alta: 1973-1983...

I també l'aportació de Ricard Martínez i Muntada al llibre²⁷ sobre *Las izquierdas en tiempo de Transición*. En aquest text parla de d'unes consideracions generals, referides a les organitzacions de l'esquerra revolucionària, i d'una experiència particular: la LCR davant del canvi polític: de la revolució a la ruptura.

La CNT

La CNT existia en molts pobles de la comarca, però no es va renovar amb gent jove. En la pràctica es reduïa a una situació testimonial, la majoria havien entrat com a militants durant el temps de la República i de la Guerra Civil.

Aquesta situació era la tònica general. En la Safor, ens trobem en les mateixes característiques²⁸.

A Dénia estava molt implantada entre els pescadors del Port i van organitzar moltes vagues.

A Dénia van organitzar un míting amb la presència de Federica Montseny.

Pep Romany ens comentava que : "A Dénia la CNT tenia

26. Josepa CUCÓ i GINER: *De la utopia revolucionària a l'activisme social. El Moviment Comunista, Revolta i Cristina Piris*. Publicacions de la Universitat de València, València, 2016, pp. 62-63.

27. Ricard MARTÍNEZ i MUNTADA: "La izquierda revolucionaria en tiempos de cambio político. Algunas consideraciones generales y una experiencia particular" dins de: Carmen Molinero, Pere Ysàs, (eds.): *Las izquierdas en tiempos de Transición*. Publicacions de la Universitat de València, València, 2016, pp. 141-167.

28. Vicent CREMADES i ARLANDIS: Annex documental número 4.4 sobre la CNT a La Safor, en *La transició a la democràcia a Gandia (1973-1983) i els moviments socials a la Safor*. 2019. En procés d'impressió. Editorial Alfons el Magnànim. València.

una certa mobilització. Estava composta d'una poca gent gran que venien de la Guerra Civil i un professor d'Institut que era més jove. Entre ells, el més important era Roberto Rosselló que venia de la Guerra Civil. No confondre amb el seu nebot del mateix nom, Roberto Rosselló, que militava amb nosaltres amb la Lliga. També estava el CHOLO, un mariner de Dénia que era un poc més jove i que va preparar moltes vagues del sector pesquer. En Pego la CNT estava més implantada, també tenia molta gent que venia de la República i de la Guerra Civil”²⁹

Albert S. Garcia recordava que: “A Pedreguer estava Joan Pons. També a la Xara estava Ricard Pérez. Son pare en la predemocràcia va portar a Federica Montseny a fer un míting a la comarca. Però és a Pego on va tindre més importància³⁰”.

Carles Garcia ens comentava que en Pego: “La CNT durant la Transició va disposar d'un local obert. S'anomenava l'Ateneu Llibertari. Hi havia pocs militants³¹”.

ARDE

La Acción Republicana Democrática Española era un Partit que numèricament era molt poc important. Quasi no tenia presència pública i estava format per gent gran. Volem deixar constància pel fet de ser republicà i estar clarament per la Ruptura amb el règim franquista.

ARDE s'havia creat el 1959 a l'exili com a conseqüència del convenciment de la necessitat de la unitat entre els diferents partits republicans i després de llargues negociacions entre Esquerra Republicana i Acció Republicana.

29. Pep Romany. Entrevista el dia 20-06-19.

30. Albert S. García Carrió. Entrevista el dia 29-03-19

31. Carles Garcia. Entrevista el dia 12-04-19.

Esquerra radical: experiències locals i territorials -... Marina Alta: 1973-1983...

A l'Estat Espanyol, ARDE era, en els últims moments de la dictadura franquista, un moviment clandestí i la seua activitat era molt escassa.

Ja l'any 1976, el grup il·licità d'ARDE va ser encarregat per Fernando Varela, l'últim cap de govern de la República espanyola en l'exili, de posar en marxa el republicanisme a la província d'Alacant.

El mes d'abril de 1978, amb motiu de l'aniversari de la proclamació de la II República, va haver-hi manifestacions reprimides per la policia a Dénia, on van ser arrencats per la Guàrdia Civil alguns cartells commemoratius de la II República que hi havia col·locat ARDE.

A la comarca no tenia una presència en les taules que organitzaven els partits, si bé en l'àmbit de premsa va ser molt actiu en determinats moments, enviant comunicats.

Pep Romany ens comentava "que no coneixíem gent de l'ARDE a Dénia.

Possiblement hi havia alguna persona gran que no es donava a conèixer.³²"

Ximo Ivars ens deia "que a Dénia hi havia quatre o cinc militants i no assistien a les reunions en els altres partits, eren unes persones majors nostàlgiques³³."

"ARDE va ser un partit testimonial, encara que no fos això el que pretenien els seus impulsors: com confessava Nazario González, "vam dir al principi que no volíem ser testimonials, però ho hem estat, cal reconèixer-ho".

32. Pep Romany. Entrevista el dia 20-06-19.

33. Ximo Ivars. Entrevista el dia 25-06-19.

Després de 1982, ARDE gairebé va desaparèixer a tota Espanya i fins i tot el seu president nacional durant molt de temps, Eduardo Prada, acabaria ingressant al PSOE³⁴”.

ALTRES PARTITS DE L'ESQUERRA REVOLUCIONARIA

Existien altres Partits que nosaltres no descrivim perquè no tenien estructura partidista a la comarca.

Sobre el MCPV hem pogut saber que segons Rafa Calvo³⁵ el Partit no tenia cap mena d'organització en la Marina Alta, sí que en tenia a Alacant i a altres ciutats de la Província.

Sobre l'ORT hem pogut conèixer que segons Julia González, ella havia estat simpatitzant de l'ORT. L'ORT no va aconseguir fer cap estructura de partit a la Marina Alta, si bé alguns responsables del Partit venien durant els anys 1977 i 1978 de València i feien reunions i xerrades. Entre d'altres venien també a aquestes reunions Antoni Lluís Carrió i Anna Giner.

Sobre el PTPV hem pogut saber que segons Paqui Llopis, secretària general del Partit, a la Marina Alta no han tingut cap tipus d'activitat política com a organització. Tanmateix sí que estaven en altres pobles i ciutats de la província d'Alacant, entre altres Alcoi i Elx.

34. Francisco MORENO SÁEZ: Partidos, Sindicatos y Organizaciones ciudadanas en la provincia de Alicante durante la Transición (1974-1982). Acción Republicana Democrática Española. Archivo de la Democràcia, Universitat d'Alacant, pp. 21. Recuperado de internet:

(<https://archivodemocracia.ua.es/es/documentos/publicaciones/la-transicion-en-alicante/35-accion-republicana-democratica-espanola.pdf>).

35. Rafa Calvo, un dels responsables del MCPV a nivell del País Valencià. Correu electrònic el dia 15-04-19 i posterior conversa telefònica.

36. Julia González. Entrevista el 15-03-19.

37. Paqui Llopis, secretària general del PTPV i candidata al Congrés de Diputats pel Partido del Trabajo de España, el 1977. Entrevista telefònica el dia 20-02-19.

4. Conclusions

A la nostra comarca, entre els partits revolucionaris va haver un gran enteniment i una gran capacitat de consens a l'organitzar i participar en activitats comuns contra la dictadura franquista.

Aquesta comunicació pot fer la impressió de ser la visió dels "perdedors". No obstant això, aquesta no és la nostra intenció. Encara que és un tòpic el dir que la Història l'escriuen els qui vencen. Estem parlant d'uns partits on molts dels seus membres continuaren en uns altres contextos socials la lluita contra el feixisme franquista i la recerca d'una societat democràtica, més lliure i més oberta. Tanmateix semblaren unes llavors que amb el temps varen fructificar. Van fracassar en aquell moment determinat, ja que no van poder trencar el consens però van lluitar contra l'oblit.

Cal recordar que entre els pactes de la Transició estava que continuaven els mateixos militars, policies, guàrdies civils i jutges que hi havia en el franquisme. També la política econòmica era la que venia del BOE i es cuinava per als amics. A més, ens trobem amb els pactes d'oblit de tot el que representava el que avui en dia s'anomena la memòria històrica i democràtica: la República, la Guerra Civil, l'exili, el Franquisme, la Transició. Amb una demonització total contra tot el que era republicà i revolucionari. Com sabem el mateix Suárez va recordar que no es va fer el referèndum Monarquia/República, perquè haguera guanyat la República. Només l'esquerra revolucionària continuava reivindicant la necessitat d'aquesta ruptura per arribar a una democràcia plena i el seu projecte polític tornaria a sortir amb força amb el 15-M.

A partir de l'any 2007 comença a sortir a la llum tot un malestar latent que es fa evident amb l'aparició d'una crítica

constant cap a aquest sistema. Aquesta nova situació cristal·litza l'any 2011, en tot un moviment d'indignació anomenat el 15-M, que lluita per crear les bases per a un nou context social. Apareix aquest moviment assembleari demanant una democràcia real i participativa davant de la falsa democràcia existent.

El 15-M va representar un punt d'inflexió i parlava de la necessitat de participar en la vida pública, de lluitar contra l'espoli dels bancs, contra els desnonaments i a favor de la gent sense sostre, contra les polítiques econòmiques de retallades, sobretot en l'àmbit social, i per l'absència constant de democràcia real. I a més, introduïren temes en la política com la transparència, la rendició de comptes o la democratització dels partits.

El resultat polític d'aquest moviment va tindre el seu reflex en les eleccions que es produïren el mes de novembre de 2011 que suposaren un canvi de cicle polític que es reflectiria amb les eleccions posteriors. No obstant això, els resultats electorals no portaren a crear un nou escenari polític i no varen possibilitar un nou nivell de poder polític.

A partir d'aquest moment es creen dues línies d'actuació política amb diferents objectius: El primer dels quals seria el que porta endavant tot el moviment social i polític fruit del 15-M per formular un nou canvi. El segon en la línia de la república i del dret de l'autodeterminació dels pobles de l'Estat Espanyol, punts que constaven en els programes de tots els partits de l'esquerra abans de 1977, i que avui és defensat per poques forces polítiques. És a Catalunya on més s'ha portat endavant aquesta política i on més prop han estat de la creació d'un Estat propi.

És important destacar la crítica, la invisibilització, la marginació

Esquerra radical: experiències locals i territorials -... Marina Alta: 1973-1983...

i la criminalització dels partits revolucionaris al final de la Transició pels partits que acceptaren el consens.

“El mes de novembre de l’any 1976, la LCR en un comunicat sobre la detenció de 145 dels seus militants en el País Vasco criticaven la persecució de les autoritats contra els comunistes, en contrast amb la permissivitat que mostraven amb els grups d’esquerra no comunista. Rebutjaven la tesi de la que en aquell moment es deia “ruptura pactada” i qualsevol tipus de negociació amb el Govern i exigien les llibertats de reunió i expressió per a tots els partits, així com la llibertat de tots els presos polítics”.³⁸³⁹

Fets com aquest es donaven per tot l’Estat Espanyol.

El mes de desembre de 1976, el PSOE va celebrar a Madrid el seu XXVII Congrés on defensava el dret de l’autodeterminació i la República com a forma de govern. Va ser el primer congrés celebrat a Espanya en el marc de la dictadura franquista.

L’any 1977, en el mes d’abril, coincidint amb les festes de Pasqua, es va legalitzar el PCE i va canviar la seua estratègia política.

La TV i dels mitjans de comunicació van començar molt prompte a desprestigiar a aquests partits.

Els partits parlamentaris crearen un clima sobre la

38. Francisco MORENO SÁEZ: *Partidos, Sindicatos y Organizaciones ciudadanas en la provincia de Alicante durante la Transición (1974-1982)*. Liga Comunista Revolucionaria. Archivo de la Democràcia, Universitat d’Alacant. pp. 2. Recuperado de internet:

(<https://archivodemocracia.ua.es/es/documentos/publicaciones/la-transicion-en-alicante/30-liga-comunista-revolucionaria.pdf>).

39. La verdad, 24-11-76.

invisibilització dels partits revolucionaris. L'autor va assistir el dia 02-02-2019 a una xerrada a l'Ateneu de Pedreguer sobre la Transició. El que va ser l'alcalde socialista estava en la taula dels ponents i deia que a on anava li comentaven que la seua comarca estava plena de "fraperos", però ell ho negava i deia que no els veia. No va voler recordar que durant els anys 1977, 78 i 79 feien moltes pintades. Tampoc veia que hi havia moltes vegades pancartes i cartells al seu poble. I també volia oblidar que les organitzacions del FRAP feien manifestacions, destacant la que l'any 1976 organitzaren per a commemorar el dia de la República a la plaça de Pedreguer i que hagueren de córrer perquè de seguida va arribar la guàrdia civil.

Tots aquests canvis polítics i ideològics portats a cap per una part de l'esquerra va fer que, a partir de les eleccions de l'any 1977, alguns militants començaren a veure la situació amb un gran desencís. Aquest fet es va anar accentuant a partir de l'any 1980, fent-se evident amb la poca participació que hi havia a moltes manifestacions.

L'any 1981 la desmobilització ja era més àmplia. Molts polítics, desil·lusionats davant uns canvis que no arribaven, van abandonar la militància. D'altres s'obriren pas en el món professional. Alguns canviaren de jaqueta, tot buscant una font d'ingressos en el món de la política. El PSOE va ajudar al fet que la política s'institucionalitzara i es burocratitzara.